

Отже, основні тези доповіді:

1. Історія – пророкування минулого;
2. Пророцтво про певний період займає місце цього періоду – це суттєва риса пророцтва;
3. Минуле та пророцтва відносяться один до одного як лінія та розриви у висвітленні цієї лінії;
4. Історіювання повертає час;
5. Філософія використовує філософів для відновлення себе в минулому.

Основна частина доповіді продемонструє описаний апарат у дії -- на прикладі анонімного ранньосередньовічного трактату “*Liber de causis*” («Книга про причини»).

Література:

- 1) Спиноза Б. Богословско-политический трактат [Електронний ресурс] / Б. Спиноза // Электронная библиотека Гражданское общество в России. – Режим доступу до ресурсу: https://www.civisbook.ru/files/File/Spinoza_B-P_tr.pdf.

Священний текст, ритуал і філософський символізм: традиції і практики непальської ваджраяни

Дмитро Марков

Інститут сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАН України (Київ)

Останні десятиліття розв'язалися дискусії між дослідниками (що, як правило, працювали на стику студій філософських, релігієзнавчих і культурноантропологічних) щодо ритуалізму і «простого» або «низового» – народного або «вульгарізованого» буддизму (тобто буддизму звичайних практик повсякденних, пов'язаних із вшануванням численного пантеону, ритуалами, а не з філософськими й метафізичними концепціями) і буддизму «справжнього», буддизму як філософії, буддизму складних філософських багатозарових текстів. Ці два явища часто протиставлялися, що зауважують дослідники буддизму [Gellner 2012; Lewis 2000, с. 166-170]. Водночас додалися й інтерпретації буд-

дійського спадку загалом, його традицій сучасними авторами що перебували під впливом, наприклад, постмодерністських ідей, та також спроби пояснити процеси, що раніше мали місце в сангсі, ідеї буддизму із сучасних позицій або в межах сучасної ідеології, у контексті тільки сучасної ситуації соціальної, релігійної тощо (ігноруючи, наприклад, історичний контекст і часом важливі віхи розвитку вчення Будди в кожній країні). Однак, необхідно зазначити, що боротьба цих двох тенденцій в оцінці буддизму і його текстів і практик, філософії буддизму зберігає вплив на дослідників і широкі кола інтелектуалів. Осмислення ж непальцями власної буддійської традиції, ролі текстів, ідей і практик під впливом західної думки почалося ще в часи роботи в Непалі одного з перших академічних буддологів, Брайана Хофтона Ходжсона через його контакти із місцевими буддистами, у тому числі із пандітом Амрітанандою [Waterhouse 2004].

Непальський традиційний буддизм, непальська ваджраяна (також відома як неварський буддизм), був охарактеризований низкою дослідників як високоритуалізований [Gellner 2012, с. 120; Rospatt 2009, с. 33-91]. Англійський дослідник-непаліст Девід Геллнер вважає що структура непальського буддизму також визначається радше ритуалом, аніж доктриною. Тому в межах окресленого вище дискурсу було б цікаво дослідити непальський буддизм, що зберіг чимало практик, звичаїв індійської магаяни. Безумовно, окрім різноманітних практик и ритуалів, непальською традицією є й читання та коментування буддійських текстів, які вважають важливою частиною філософії буддизму; серед них, наприклад, текст славнозвісної Праджняпараміти сутри, частини непальського канону [Mitra 1882, с. 188-192]. Непальці зберегли, а часом самі були авторами важливих ваджраянських буддійських творів [Tuladhar-Douglas 2006, с. 38-46; Rospatt 2009].

Філософія Праджняпараміти (санскр. «вдосконалення мудрості»), власне, тісно пов'язано із центральною для буддизму магаяни концепцією порожнечі, *шуньяти*, а філософія порожнечі, *Шуньята вада*, була розроблена видатним індійським мислителем Нагарджуною і є однією з вершин буддійської філософської думки. «Ніколи не було ще такої речі (дгарми), яка б не виникла без причини, тому всі речі не можуть не бути порожніми» – йдеться в одному з текстів [цит. за: Стрелкова 2015, с. 118-120]. Непальські

складні ритуали присвячені Праджняпараміті й читанню тексту *Аштасахашріка Праджняпараміта сутри* («Праджняпараміти сутри в 8 тисяч рядків») і шануванню її (безсловесного, невербального в тому числі) у монастирі Ква Баха в Лалітपुरі – приклад глибокого образного осмислення Праджняпараміти і відтворення її головних ідей через складні тантричні ритуали. Отже, такий погляд на непальський буддизм може бути «альтернативною» сторінкою того, як філософські ідеї буддизму оригінально виражають практики, які частина дослідників схильна вважати «вульгарізованим», «не високим» буддизмом.

Література:

- 1) Стрелкова А. Ю. Буддизм: філософія порожнечі / А. Ю. Стрелкова. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2015. – 408 с.
- 2) Gellner D. N. The Anthropology of Buddhism and Hinduism: Weberian Themes / David N. Gellner. – New Delhi: Oxford University Press, 2012. – 397 p.
- 3) Mitra R. The Sanskrit Buddhist Literature of Nepal / Rājendralāla Mitra. – Calcutta: Asiatic Society of Bengal, 1882. – 398 p.
- 4) Lewis T. T. Popular Buddhist Texts from Nepal: Narratives and Rituals of Newar Buddhism / Todd T. Lewis. – New York: State University of New York Press, 2000. – 236 p.
- 5) Tuladhar-Douglas W. Remaking Buddhism for Medieval Nepal: The Fifteenth-century Reformation of Newar Buddhism / Will Tuladhar-Douglas. – New York: Routledge, 2006. – 254 p.
- 6) Waterhouse D. M. The Origins of the Himalayan studies. Brian Houghton Hodgson in Nepal and Darjeeling 1820–1858 / David M. Waterhouse. – New York: RoutledgeCurzon, 2004. – 320 p.
- 7) Rospatt A. The Sacred Origins of the Svayambhūcaitya and the Nepal Valley: Foreign Speculation and Local Myth / Alexander von Rospatt // Journal of the Nepal Research Centre. – 2009. – Vol. XIII. – P. 33-89.